

Кожолянко Олена Віталіївна

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;

Воротняк Каріна Іванівна

студентка III курсу факультету історії, політології та міжнародних відносин, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КУЛЬТУРА І ПОБУТ НАСЕЛЕННЯ ХОТИНЩИНИ

В ДОСЛІДЖЕННЯХ П. А. НЕСТЕРОВСЬКОГО

Дослідження традиційної культури і побуту населення Хотинщини почалося після входження Бессарабії до складу Російської імперії у 1812 р. Саме з цього часу з'являється низка публікацій присвячених

географічному [4; 5], статистичному, історичному [2; 4; 5] та етнографічному [1; 3; 7; 13] опису новонабутої губернії. Серед цих авторів

вирізняється постать П. А. Несторовського, про якого сучасній вітчизняній етнографічній науці відомо мало. Біографії та науковій діяльності вченого присвячена лише невелика розвідка А. Яківчука [14], окремі положення якої, зокрема, про оцінку наукового доробку етнографами-сучасниками, потребує уточнень.

Петро Артемович Нестеровський народився 28 червня 1870 р. у селі Каплівка, нині Хотинського району Чернівецької області, в сім'ї священика Артемія Васильовича Нестеровського та його дружини

Ганни Мусіївни [10, с. 25]. У 1897 р. закінчив Імператорський Варшавський університет, де й викладав російську та церковнослов'янську

мови, а також історію та географію. Пізніше працював директором та інспектором у гімназіях Варшави [14, с. 67].

248

У 1912 р. він одружився у Варшаві з Марією Василівною Клехо, мав двох синів – Петра та Василя. Від 1909 р. був призначений статським радником, нагороджений орденами Святого Станіслава та Святої Анни III-го та II-го ступенів. У 1913 р. був затверджений у званні заслуженого викладача. На початку Першої світової війни разом з родиною виїхав до Москви. У 1918 р. П. А. Нестеровський переїхав в Україну, де й працював директором Олександрівської гімназії на Катеринославщині, а з 1919 р. і до самої смерті – у Київській Всенародній Бібліотеці України (Центральна наукова бібліотека ім. В. Вернадського НАН України) [14, с. 69].

Перебуваючи в рідному краю під час літніх відпусток, він їздив по селах, вивчав життя людей і записував народну творчість. З цією

метою побував у Грозинцях, Каплівці і Керстенцях теперішнього Хотинського та Вітрянці сучасного Сокирянського районів [14, с. 67]. Свої спостереження за культурою і побутом українського (русинського) населення Хотинщини, дослідник публікував у вигляді монографій і статей у тогочасній періодиці [8-11].

У 1905 р. у варшавському видавництві «Сатурн» побачила світ книга «Бессарабські русини. Історико-етнографічний нарис» [8]. Книга складалася з чотирьох частин, крім вступного слова і вступу, в якому автор наголошував на приналежності бессарабських русинів до українського етносу та вказував на їхню близькість з австрійськими (буковинськими) русинами. Дослідник навів цікавий факт, що засвідчував наявність етнічних стереотипів, які побутували серед мешканців сусіднього Поділля, котрі всіх без винятку мешканців Бессарабії називали молдаванами [8, с. 6].

У першій частині «Територія» автор описав географію краю, населеного бессарабськими русинами: фізичні й кліматичні умови, рослинний і тваринний світ; ним акцентовано увагу на історичному значення Хотині і сусіднього села Ставчани. Дослідник зазначив, що хотинські русини суцільно заселяють східну частину Хотинського повіту, що простягається вздовж Дністра. Далі, спираючись на дані П. Чубинського [13, с. 362–363], подав перелік українських сіл Хотинщини, зазначаючи, що всього на території краю налічується 90 сіл, де проживають виключно русини і 22 села зі змішаним русинсько-молдавським населенням. Також вчений дав визначення терміну «бессарабська Буковина» 1

, зазначивши, що так називали

1 Наприкінці XIX – на початку XX ст. в науковій літературі зустрічався також термін «руська Буковина», до якої відносили три північно-західні волості Хотинського повіту – Грозинську, Клішківецьку і Рукшинську [2, с. 7].

249

частину Хотинського повіту, яка безпосередньо межувала з австрійськими володіннями й до складу якої входили дев'ять великих сіл – Недобоївці, Ширівці, Зарожани, Клішківці, Малинці, Шилівці, Бочківці, Грозинці, Колінківці. Чимало місця в праці відведено історії м. Хотин і с. Ставчани. Слідуючи поширеній в тогочасній науці теорії, автор указав, що ймовірною датою заснування міста було III ст. н. е.; заснував його вождь даків Котизон. Спочатку місто називалося «Хоцім» (з цієї назвою місто продовжувало існувати під зверхністю поляків). Ця назва, на думку деяких дослідників, вказує на слов'янське походження і на те, що околиці Хотина з найдавніших часів були населені русинами. Перші укріплення довкола Хотина були зведені генуезцями 2

. Автор описав перипетії з історії фортеці, вказуючи на те, що вона неодноразово змінювала господарів – поляків, молдаван,

турків, росіян. Попри те, що опис подій викладений починаючи з моменту заснування і до скасування статусу фортеці російською імперською адміністрацією у 1856 р., дослідник жодним словом не згадав про події Хотинської війни 1621 р. [8, с. 20, 24–26].

Далі П. А. Нестеровський описав населення Хотина, яке складалося з русинів-міщан, росіян-старообрядців, поляків і євреїв. Русини населяли околиці міста – Румно, Артилерійську слободу і Магалу. Ці райони, як стверджував краєзнавець, у порівнянні з єврейськими кварталами – найкраща частина міста [8, с. 28].

У другій частині «Населення» вчений наголосив на автохтонності українського населення Хотинщини, зазначивши, що бессарабські русини споконвічно живуть на даній території. На користь цього він навів думку О. Афанасьєва-Чужбинського, що представники вказаної етнічної групи не переходили ні Дністра, ні Прута, а поселилися в межах Хотинщини ще під час слов'янського переселення в Червоній Русі (IX ст.). Дане припущення було підтверджено слов'янською топонімією краю. Чимало уваги автор приділив опису зовнішнього вигляду бессарабських русинів, вказуючи на те, що в силу різних обставин тип бессарабського русина не зберігся в чистому вигляді. Етнограф стверджував, що характер місцевого (русинського) населення багато в чому подібний до характеру малоросів, себто жителів Наддніпрянщини: «він в'ялий, меланхолійний, неповорткий у своїх рухах. Тут без сумніву, проявилась близькість з сусідами – 2 У 1961–1962, 1964, 1967 рр. Б. О. Тимощуком проводилися розкопки Хотинської фортеці: було встановлено, що перші укріплення слов'ян на місці фортеці з'явилися ще в X–XI ст., а кам'яна фортеця почала будуватися в роки правління Данила Галицького [12, с. 103–105].

250

молдаванами». Цікаво, що далі подано порівняльну характеристику

жителів «руської Буковини» та інших районів Бессарабії: «буковинський 3

русин, більше ніж придністровський, гордий, любить незалежність, йому не властиво принижуватись. І той і інший – добродушний, гостинний, набожний і ввічливий»; «Буковинські русини набагато рухливіші, підприємливіші, енергійніші, ніж придністровські. Це помітно і в заняттях буковинців, які досить різноманітні. У них

наприклад, крім землеробства процвітають: садівництво, городництво, кустарне виробництво, візництво і т. п. Відхожі промисли

(«фальчі», «сорокова робота») також більше розвинені в буковинців... Порівняно з придністровськими русинами буковинці народ

охайний, чепурний і франтуватий. Смак до витонченого у них

більше розвинений» [8, с. 33–34; 42–45].

Третя частина – «Зовнішній побут русинів» – присвячена опису одягу, житла, домашнього начиння, зовнішньому вигляду русинського села, народній їжі та господарським заняттям жителів Хотинщини. Досить багато місця автор відвів описові чоловічого та жіночого одягу, вказуючи на сезонну специфіку й вікові особливості їхніх власників. Характерним для житлобудівництва русинів було те, що будинки споруджувалися не за чітко визначеним планом, а там, де це видавалося зручним для господаря. У більшості випадків вони зводилися чоловою стороною на південь. Споруджували оселю русини

самотужки, не запрошуючи для цього спеціальних майстрів. Прикметно, що дім будувався без будь-якого фундаменту. В якості будівельного матеріалу використовувалося дерево, глина, очерет. Крім

того, був детально описаний господарський комплекс селянського обійстя: кам'яна огорожа (мур), гумно (тік), город, обора. Говорячи про землеробські знаряддя, автор зауважив, що вони набагато гірші, ніж малоруські, хоча від недавня почали використовуватися т. зв. «сакківські плуги» (віденської фірми Р. Сакка, які почали випускати з 1870 р.) [8, с. 41–57].

Докладно П. А. Нестеровським схарактеризована народна їжа та

процес приготування повсякденних страв: мамалиги, бринзи, саламахи. Варто зауважити, що дослідник стверджував, що описані ним

страви були виключно місцевими, хоча, як відомо, мамалигу, бринзу і саламаху споживали як українці, так і румуни і молдавани [8, с. 61-63].

3

Тут і далі під термінами «Буковина», «буковинський» мається на увазі «руська Буковина».

251

Говорячи про господарські заняття, науковець звернув увагу на ту обставину, що на відміну від великросів (росіян) в русинів існував звичай розділу сім'ї за життя батька сімейства так, що син, або донька, які вибувають з сім'ї, залишалися без землі. Не зважаючи на

малоземелля, обробіток землі здійснювався без будь яких удосконалень. Навіть удобрення ґрунту було практично відсутнє. Автор

уточнив стосовно жителів «бессарабської Буковини», що вони, «маючи незначний шмат землі, докладають максимум зусиль для того, щоб отримати максимум зиску. Вони ніколи не допускають щоб він пустував і заростав бур'яном, вони дають йому переважно таке призначення, яке б забезпечувало їх найбільшою вигодою і зиском».

Відзначаючи працьовитість жителів «Буковини», учений писав, що вони ніколи не сиділи без діла, незалежно від пори року, займаючись або візництвом, або іншим вигідним для себе ремеслом [8, с. 63–66]. Через малоземелля в Хотинщині існувало малорозвинуте скотарство. Кількість худоби безпосередньо залежала від розміру земельного наділу. Нестача земельного наділу зумовила те, що селяни вирощували тварин, найбільш необхідних для ведення домашнього господарства: коней, биків і корів. Враховуючи вказані труднощі, слабо було розвинуто також і вівчарство [8, с. 75–76]. Значна частина буковинського населення в зимовий період займалася лісозаготівлею й сплавленням лусі по Дністру, видобутком каміння. Кустарне виробництво було розвинуто слабо. У лісистих місцевостях Кельменецької, Романківецької і Сокирянської волостей було розвинене обпалювання вугілля, в с. Малинці Грозинської волості – гончарне ремесло, а в с. Рухотин Клішківецької волості – обробка сукна [8, с. 78].

У четвертій частині «Внутрішній побут» описано релігійно-моральний світогляд, вірування, марновірства і забобони, сімейна

обрядовість, особливості сімейного життя, мовні особливості. Учений

указав на те, що бессарабські русини відзначалися великою побожністю, про що свідчив вислів «без Бога ні до порога». У силу своєї

неосвіченості, деякі молитви селян були настільки перекручені, що почасти бувало важко з'ясувати їхній справжній зміст. Дехто у своїх молитвах звертався пестливо і в множині: «Ох, Божечку наш, Божечку!» Доволі часто у своїх молитвах русини, особливо жінки, згадували «св. П'ятничку» і «св. Неділочку» – в ці дні остерігалися виконувати жіночу роботу, як-от шиття, миття, ткацтво тощо. Загалом, жінки були побожніші за чоловіків. Особливо ретельно дотримувалися

252

русини великого посту, початок якого впливав на повсякденне життя і побут селян. У перші дні вони дотримуються строгого посту у всіх відношеннях: їли один раз на день – увечері, курці припиняли паління впродовж всіх семи тижнів посту. Тютюнокуріння в період посту вважалося страшним гріхом, оскільки тютюн в народній уяві був творінням чорта а не Бога. Крім того, не вживали алкогольні напої й відмовлялися від розваг. Релігійні почуття спонукали русинів з особливою повагою ставитися до жебраків, оскільки, за їхніми уявленнями, сам Бог в подібні жebraка ходив поміж людей. Тому ніхто не випускав жебрака зі свого дому, не давши йому бодай пригоршні борошна. Русинка в жодному разі не споживала перших плодів з літнього врожаю (яблук, груш, огірків), поки не давала бідним на помин душі померлих родичів [8, с. 83–87].

Характеризуючи погляди русинів на оточуючий світ, дослідник звернув увагу на синкретизм язичницької і християнської традиції. Далі автор подав вичерпну характеристику народних уявлень про небесні світила й атмосферні явища, кажанів і лелек, людську душу, нечисту силу, знахарів і ворожок, забобони, прикмети і повір'я [8, с. 87–100].

Науковець докладно описав особливості сімейного побуту українців Хотинщини: народження дитини, весільний, поховальний, календарний обряди, сімейне життя й становище жінки [8, с. 101–148]. Варто

зазначити, що дана частина нарису супроводжується текстами пісень, які виконувалися під час обрядів сімейного і календарного циклу. Книга П. А. Нестеровського стала помітним явищем у тогочасній етнографічній науці, про що свідчить рецензія відомого етнографа В. Гнатюка, вміщена у «Записках» Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка. З її тексту видно, що В. Гнатюк з усією серйозністю підійшов до характеристики характеризованої праці, висловивши цілий ряд критичних зауважень, які, у свою чергу, засвідчують високий

науковий рівень рецензента. Тут необхідно зазначити, що в біографічній статті А. Яківчука вказується, що праця П. А. Нестеровського

зустріла схвальні відгуки [14, с. 67], однак саме ця теза потребує суттєвого уточнення.

У рецензії зазначалося, що бесарабські русини, як писав автор, себто П. А. Нестеровський), посилаючись на П. Чубинського [13, с. 362–363], займають «сім волостей повіту (Хотинського), населених за незначними винятками, тільки русинами: Рукшинську, Клішківську, Грозинську, Данківецьку, Кельменську (Кельменецьку), Романківську і Сокирянську. В п'яти інших волостях переважає

253

молдавське населення і русинські села зустрічаються в них лише частково» [8, с. 9]. З уточнення В. Гнатюка випливає, що «усіх руських сіл у Хотинському повіті є 112; з того 90 сіл заселених самими русинами, а 22 мішані, де Русини живуть із Румунами» [6, с. 36]. Рецензент зауважив, що не дивлячись на те, що автор заявляв «ми все ж в опис даного нариса поставили власні спостереження над русинським племенем» [8, с. 4], однак таких спостережень було замало і «предмет рішучо лишив ся не вичерпаний» [6, с. 36]. На некритичність автора, за словами рецензента, вказує також той факт, що він не вагаючись в серйозні описи вставляв очевидні анекдоти. Так, приміром, говорячи про турецьке панування в Хотині, він наводив за Афанасьєвим-Чужбинським [1, с. 3–4] розповідь про те, що турки за

найменшу крадіжку застосовували смертну кару [6, с. 39]. Характеризуючи русинів, він дотримувався старої методики, коли на підставі

одного-двох нескладних спостережень, зроблених на одній-двох особах, здійснювалися угальнення про все село, повіт, край і т. д. без докладних даних і порівнянь [6, с. 37].

Досить часто автор подавав хибні факти. Приміром він писав про русинів наступне: «давно відрізані від своїх співплемінників – закордонних русинів – бессарабські русини за час свого відособленого життя встигли перетворитися на самостійну етнографічну одиницю з досить чітко визначеною індивідуальністю. В даний час

вони вже не русини Буковини і Галичини і не малороси південно-західних губерній Росії, а плем'я майже самостійне, розуміючи,

звичайно це останнє відносно» [8, с. 2]. Не можна заперечувати, що під впливом місцевих обставин між бессарабськими русинами виникли якісь особливі прикмети, але, як слушно зауважив В. Гнатюк, «аби вони були такі важні і такі різкі, що аж давали б підставу на витвір окремого племені, се неможливе» [6, с. 38]. Почасти це стверджував і П. А. Нестеровський в іншому місці своєї праці: «у них більше спільного з тим малоросійським населенням, яке займає австрійські провінції – Буковину і Галичину, ніж з тим, котре тягнеться в Росії на схід від Дністра. Спільність бессарабських русинів з населенням

наших малоросійських губерній, проявляється у вірі, мові і внутрішньому духовному укладі. Далі вона не йде. Разом з тим, з населенням

Галични і особливо Буковини руснацьке плем'я споріднене і за зовнішнім образом, одягом та ін». При цьому більше у бессарабських русинів помітні спільні риси з тими русинами Буковини, котрі відомі під назвою «подолян» [8, с. 7].

254

У підсумку В. Гнатюк визначив наступні недоліки рецензованої праці: 1) вона написана на широкій програмі, яка однак не вичерпана,

описи побіжні і недокладні, досить багато в них хибних або не докладних відомостей; 2) книга немає ні карти, ні ілюстрацій, «а що значить

подавати, приміром, опис ноші, на подаючи ілюстрацій до неї?» [6, с. 39]; 3) джерела, на основі яких писав автор, переважно маловартісні, а сам він, очевидно, робив дуже мало спостережень і нотаток, що негативно позначилося на книжці; 4) фольклорна частина книги досить обмежена; 5) характеристика мови русинів, зроблена автором безвартісно [6, с. 39].

У тому ж таки 1905 р. П. А. Нестеровський опублікував в науковому журналі «Киевская старина» об'ємну наукову розвідку «Матеріали по етнографії бессарабських русинів» [9]. Описуючи

місцеве українське населення, етнограф зауважив, що за своїм зовнішнім виглядом бессарабські русини мало схожі на малоросів. Їх

часто з першого погляду помилково приймають за молдаван. Дослідник пояснював цей факт тією обставиною, що живучи тривалий час у

складі Молдавського князівства, українське населення Хотинщини чимало перейняло з побуту молдаванів. В етнографічному відношенні русини північної Бессарабії мають багато спільного з населенням Буковини і Галичини [9, с. 73]. На відміну від монографії, у даній статті більшою за об'ємом є фольклорна частина, ніж, власне, етнографічна. Записи народних пісень були зроблені дослідником в селах Грозинці,

Каплівці, Керстинцях: 55 пісень (22 весільні, одна колядка, дві хоро- водні і 30 різного змісту), п'ять оповідань, чотири замовляння,

26 загадок, 79 прислів'їв і примівок, одна молитва [9, с. 74]. Усі пісні супроводжуються поясненнями, коли і з якої нагоди їх виконували.

У 1908 р. П. А. Нестеровський опублікував в журналі «Исторический вестник» дорожній нарис «По руській Буковині» [11], в якому

подано чимало цікавих свідчень з побуту жителів Хотинщини. Дана

публікація супроводжується багаточисельним ілюстративним матеріалом, як-от вид Хотинської фортеці з боку Дністра, вид фортеці з

території Бессарабії, турецький мінарет на території фортеці, зразки народної архітектури й традиційного одягу з сіл Хотинщини. Цікавими є спостереження автора за ментальністю і характером місцевого населення. З цього приводу він писав, що місцевий народ важкий «на підйом»: «часом дехто з них віддає перевагу провалитися в себе вдома цілий день, а не погодитись на поїздку, особливо далеку. Якщо ж висловить готовність поїхати, то заламає таку ціну, що тільки

255

руками розведеш. І дивно! Пояснити це відсутністю потреби у

випадковому заробітку не можна вже тому, що той, хто відмов- ляється, продовжує не рідко у себе вдома філософськи жувати один

черствий хліб, або їсти в дірявій, підбитій вітром, хаті прогірклу мамалигу з кислими огірками» [11, с. 672].

Говорячи про молдаван, котрі також проживали на Хотинщині, дослідник відзначив, що їх доволі важко відрізнити від русинів, оскільки одяг у них досить схожий: висока овеча шапка або солом'яний капелюх, довга, біла полотняна сорочка з широкими рукавами поверх

білих полотняних штанів. Однак, відмінностей не міг побачити тільки той, хто не був близько знайомий з місцевою культурою і побутом. Русинів автор описував як «високих, струнких селян з відкритим енергійним обличчям». Молдаван же видає, за словами етнографа, «крім повільних рухів, яскраво червоний пояс поверх сорочки та міцна виразно молдавська лайка, що зривається з його вуст на адресу гнідих коней, що ліниво перебирають ногами» [11, с. 679–680]. Детально було описане народне житло бессарабських українців: двокамерна хата з сінями посередині, вкрита очеретяним дахом. Говорячи про господарські заняття жителів Хотинщини, вчений зазначив, що після садівництва найбільш важливою городною культурою є часник. На півдні Бессарабії жителів Руської Буковини називали «часникарями». Його споживали у великій кількості в їжу, але основне його значення було торгово-промисловим: «підприємливий буковинець не обмежується тим, що збуває його в найближчих торгівельних пунктах. Навантаживши часником свій віз, він вирушає на далекий південь та інколи у своїх роз'їздах досягає Херсонської губернії». Також етнограф наголосив на винятково важливому значенні садівництва у господарському житті українців Хотинщини, вказуючи на те, що власне сади визначають зовнішній вигляд сіл: «це не село у звичному розумінні слова, яке кожен з нас звик зустрічати, це швидше якийсь суцільний сад, в якому наче останні рештки весняного снігу біліють будинки» [11, с. 681–682, 686].

Цікавим є опис словаків-горшколатанників – вихідців з Тренчинського комітату, яких можна було зустріти в бессарабських селах.

Описуючи їхній одяг автор відзначає, що горшколатаники ніколи не міняють його на чужині. В чужому одязі, якщо обставини все ж таки змусять його вдягти, словак відчуває не впевнено і за першої ж слушної нагоди готовий позбутися його [11, с. 692].

256

Серед представників інших національностей, які проживали у той час на території Хотинщини, науковець залишив відомості про євреїв, які компактно мешкали в селах Клішківці і Колінківці окремими поселеннями. Райони, населені ними, відрізнялися від українських відсутністю господарських споруд, садів та городів. Саме це робило єврейську місцевість «містечком в мініатюрі». Займалися євреї переважно закупівлею садів і реалізацією урожаю фруктів, а саме слив, висушуючи їх, а потім продаючи на ринках Одеси, Києва, Варшави. Також вони скуповували в селян хліб, худобу, птицю, яйця, займалися дрібною торгівлею і почасти ремеслами [11, с. 697]. Досить детально описав дослідник одяг бессарабських парубків, вказуючи на такі цікаві елементи їхньої традиційної ноші як безрукавку «лейбик», або «гуцуляк», що вочевидь вказує на певний культурний зв'язок з австрійською Буковиною. Також популярними серед молоді

були капелюхи австрійського виробництва. Характеризуючи їхню поведінку, автор зауважив, що «погляд в усіх сміливий і зухвалий. Будь-яке не обережно кинуте слово на адресу захмелілих парубків, або просто їх напів п'яне бешкетування, і нас з нашим екіпажем і візником на додачу вмить перекинуть, а потім шукай вітра в полі». Звичаї мешканців села Клішківців за твердженням автора, у порівнянні з іншими селами, не відрізнялися особливою строгістю [11, с. 698]. Отже, аналіз публікацій П. А. Нестеровського дає нам підстави

вважати, що він займався етнографічними дослідження на аматорському рівні, вочевидь, не будучи знайомим з методикою збору

польового матеріалу, допускаючи суттєві неточності фактологічного характеру. У публікаціях науковця практично відсутні паралелі з царини матеріальної й духовної культури українців інших регіонів. Спроби порівняльного аналізу робилися досить туманно і невпевнено, що можна пояснити відсутністю у дослідника детальної інформації.

Відсутні також узагальнення теоретичного характеру. Указані обставини і викликали свого часу доволі критичну оцінку серед колег-етнологів. Погоджуючись з думкою В. Гнатюка, можемо підсумувати,

що практична цінність даних П. А. Нестеровського для сучасних досліджень культури і побуту мешканців Хотинщини полягає лише в наявності фактологічного матеріалу і фольклорних записів зі сфери календарної й сімейної обрядовості та повсякденного побуту українського населення Хотинщини.

Список використаних джерел та літератури

1. Афанасьев-Чужбинский А. С. Поездка в Южную Россию. Очерки Днестра. СПб.: Книгоиздательство Г. Гоппе, 1893. 419 с.

257

2. Батюшков П. Н. Бессарабия. Историческое описание. СПб.: Обществ. польза, 1892. XLIII, 177, 95, [2] с.

3. Батьянов А. Свадебные обряды в Бессарабии Записки Императорского Одесского Общества Истории и Древностей. Т. I. Одесса: В городской типографии, 1844. С. 633–635.

4. Берг Л. С. Бессарабия: страна, люди, хозяйство. Петроград: Огни, 1918. 242 с.

5. Бессарабия. Географический, исторический, статистический, экономический, этнографический, литературный и справочный сборникъ. Издание газеты «Бессарабецъ» / Под редакцией П.А. Крушевана. М., 1903. 370 с.

6. В. Г. П. А. Несторовский. Бессарабские Русины. Историко-этнографический очеркъ. – Варшава: Сатурн, 1905. – 174 с. Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Львів, 1905. Т. LXVI. Бібліографія. С. 36–39.

7. К-ий А. Простонародные обычаи в Бессарабии Кишиневские епархиальные

ведомости. Кишинев, 1870. № 3. С. 87–94; № 6. С. 415–425.

8. Нестеровский П. А. Бессарабские русины. Историко-этнографический очерк. Варшава: Сатурн, 1905. 172 с.

9. Нестеровский П. А. Материалы по этнографии бессарабских русинов Киевская Старина. 1905. Т. 91. С. 73–125.

10. Нестеровский П. А. На севере Бессарабии Сокирянщина. Историко-краєзнавчий альманах. 2011. Вип. 1. С. 25–40.

11. Нестеровский П. А. По русской Буковине (путевой очерк) Исторический вестник. 1908. Т. 112. С. 671–706.

12. Тимошук Б. О. З минулого Хотинської фортеці Український історичний журнал. 1963. № 3. С. 103–105.

13. Чубинский П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край, снаряженной Императорским Географическим Обществом. Т. 7.

Вып. 2. СПб., 1877. 608 с.

14. Яківчук А. Ф. Вірний син Наддністрянської Буковини Зелена Буковина. 2000. № 1-2. С. 66–69.

Каковкіна Ольга Миколаївна

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС АРХІВІВ

ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ У ДОСЛІДЖЕННІ МІЖНАРОДНИХ
ЗВ'ЯЗКІВ РЕГІОНУ ТА УКРАЇНИ 1945–1991 рр.

В історії Дніпропетровщини другої половини ХХ ст. є особливість: у 1959–1987 рр. обласний центр – Дніпропетровськ, мав статус умовно-закритого міста, тобто заборонявся в'їзд та перебування у ньому іноземців (хоча було кілька винятків за ці роки). Крім того, у місті Жовті Води велось видобування й переробка уранової руди, у місті Павлоград існувало виробництво палива для ракетних двигунів, що виключало їх з відкритого доступу для іноземних гостей. Ця особливість позначилась як на зарубіжних зв'язках регіону, так і їх дослідженні. В останні десятиріччя увагу учених привернув насамперед феномен закритого радянського міста [19; 22]. Поряд з